

popolnoma prepričala, da po sedanjem potu zdatno napredovati ne more, edino pravega, vsem narodom enako pravičnega pota se poprijela. Upajmo, da bo Avstrija, ki je svojo armado v daljni Šlezvik-Holštajn poslala, da je tam za zatirano narodnost kri prelivala ter je pred tujo silo in krivico branila, pravična vsem svojim narodom. Potem pa bo ona prva država na vzhodu Evrope; ne bo se ji treba več centrifugalnosti narodov bati, kajti pridobila si bo ljubezen in zaupanje njihovo toliko, da se bo lažje in bolje na nji opirala ko na milijon bajonetov.

Ne manjka se sicer ljudi, ki pravijo, da se to še zgoditi ne more, da ne more Avstrija vsem narodom svojim ustreči, ker bi se sicer v strašen kaos spremenila in nehala biti velika moč.

Al to ni tako. Avstrija ima po naših mislih ostati eno, ednostavno in ustavno cesarstvo. Od centralizacije ji ni treba ko toliko popustiti in le toliko autonomije in nezavisnosti različnim narodom svojim podeliti, kolikor je neogiblivo potrebno, da si vsak narod svoje domače, posebno pa svoje narodne zadeve v sporazumljenji z ustavno vlado neodvisno od drugih narodov sam opravlja. Toliko decentralizanja je pa v Avstrii neobhodno potrebno, je *conditio sine qua non*. Al decentralizati se ne bi smelo v smislu nekdanjih kraljestev, vojvodstev, kneževin in grofov, iz katerih obstaja cesarstvo naše, ampak v smislu in po potrebah različnih avstrijskih narodov, kajti kraljestva in vojvodstva so pomrle, al narodi niso in ne bodo. Le oni so, zavoljo katerih ni in ne bo Avstrija nikdar tako centralizana in jednostavna, ko je, na pr., francozka država, ne pa različne dežele, kneževine in grofovine. Tudi tiste historične pravice, starodavne „*libertates*“ in „*imunitates*“, ki skrivajo v sebi večkrat starodavne krivice do drugih manjih narodov, krivice, ki so morda veliko večje, ko te, čez ktere ti privilegijati zdaj toliko upijejo, naj bi se nikdar več k življenju ne obudile, kajti one bi državo le drobile in slabile, in zraven še ravnopravnost narodno povse nemogoče delale. Naj počivajo toraj v miru. (Dal. prih.)

O naših knjižnicah.

Toliko se je pisalo v naše časnike in zlasti v „*Novice*“ o zadevah slovenskih knjižnic, da bi bila vsaka beseda voda v rešeto pri njem, ki še ni spoznal silne potrebe in velike koristi taci naprav. Rad bi s sledečimi vrsticami le iznova obrnil pozornost vseh na to prevažno stvar, in rad bi obudil bralcem „*Novic*“ spomin na une znamenite sestavke.

Naše knjižnice so večvrstne; svoje knjižnice imajo čitavnice, bogoslovnice, gimnazije in realke, slednjič tu pa tam ljudske šole in fare.

Ne bom govoril o knjižnicah prve in druge vrste; srce vsacemu rodoljubi igra, če pomisli lepi razcvet naših čitavnic, ki so res ognjišče narodne zavesti in podlaga lepe prihodnosti Slovencev. O da bi vedno ostale, kar so dandanes, da se ne bi nikoli preobrazile, kakor dosti nemških kazin, le v zbirališča za igro in zabavo, pozabivši svoj viši namen! — Kakor v čitavnicah, biva narodni duh v naših bogoslovniceh, ki so edine nam privoščene višje šole. Njihove knjižnice ne obsegajo le vseh delov slovenskega slovstva, temuč tudi dosti hrvaških, českich itd. Pa tudi rabijo se, kakor menda nikjer drugod. Naše duhovstvo je bilo od nekaj prvi steber narodnosti. Njegove zasluge v tem oziru je vredno poslavil gosp. dr. Toman pri prvi obletnici mariborske čitavnice.

Poglejmo zdaj v knjižnice naših srednjih šol: gimnazij in realk. Če smem — pa ne vem — izvzeti ljub-

ljansko gimnazijo, se o knjižnicah družih, žalibog, ne dá veliko veselega reči. Zvedil sem precēj o njihovem slabem stanu. V tem, ko imajo od vseh strani podporo, da si spravijo nemških, latinskih, grških, laških in družih knjig, se za slovenske malokdo zmeni, se vé da še manj za druge slovanske. Včasih sporoči kak rodoljub, včasih kako društvo kake bukvice, včasih podari kak pisatelj svoje delo, — in s tem smo skoro pri kraji. Kupi se jih malo — malo, ker še denarjev „za važnije (neslovenske) knjige manjka“ — navaden izgovor naših nasprotnikov! To je res žalostno! Slovenci! pomagajmo z besedo (na pravem mestu) in pa z djanjem knjižnicam naših realk in gimnazij na noge! Če je lepa knjiga velik zaklad, vendar nikdar ni večji, kakor če jo v roci bistroumnega mladenča vidiš. Ponudimo tedaj dijakom slovenskih knjig, žrtvujmo po zmožnosti v njihove bukvarnice, in položili bomo zlato seme v zemljo plodnega polja!

Pa knjige ne koristijo nič, če samo v omari ležijo; treba je tudi skušenosti, da se vsacemu mladenču najpripraviše v roko dajo. Potrebno je, pozornost učencev nenehoma na to stvar nagibati, jih k temu čistemu studencu vabiti in klicati. Ker Slovenci v šolah še nismo dosegli ravnopravnosti, naj se maternemu jeziku domá v prostih urah daje, kar mu po pravici gré. O da bi se povsod po tem ravnalo! — Vem gimnazijo, na kateri se dijakom za teden ali štirinajst dni delijo nemške tako imenovane „*unterhaltungsbücher*“, al o slovanskih knjigah ni duha ne sluha. In zakaj? Nihče učencem ne omeni o njih, — še dobiti so težko, če ravno jih ni premalo!

Je li tedaj čuda, da si mladež, v tem oziru mnokrat slepa, nosi iz tako imenovanih „*leihbibliotheken*“ romane in igrokaze, ki so brez haska in včasih mladini sam strup? — Če se mladenču že na gimnazii ne vsadi rodoljubje in zavest narodnosti v srce, tudi leta na vseučilišču ne bodo sadonosne — in večidel se sme malo ali nič od njega pričakovati. Odpadnikov je dosti, ki vsacemu lahko služijo za izgled. Tukaj tukaj tedaj pomagajmo!

Kar o gimnazijah in realkah, veljá tudi o ljudskih farnih in šolskih knjižnicah. Ne dá se od njih dosti veselega reči. In vendar, če smo pravi prijatli napredka, če želimo iz srca povzdige narodove na višjo stopnjo omike in blagostanja, ne bomo pogleda obrnili le na poprej imenovane, temuč tudi na ljudske bukvarnice.

V ljudski šoli se položi temelj prihodnji omiki. Al kar se otrok tu naučí, ne sega nad stvari, za današnji svet neobhodno potrebne; pa še te ti bo pozabil v nekterih letih po dovršeni šoli, če mu branja mikavnega ne napraviš, če v njem ljubezni do knjig ne vnameš!

To se pa najlože stori, ako se delijo malim učencem knjige, ki so za-nje pripravne, zlasti take, ktere obsegajo mične, podučivne stvari, pripovedke, pesmi itd. Hvala gré našim pisateljem, da imamo taci obilno.

Otroku ne manjka časa na paši, v nedeljah in zimskih večerih pa tudi domá ne, da ti knjige bere. Sčasoma se mu bodo tako priljubile, da jih bo težko pogrešal; in če doraste, ne bo segal le po tem, kar je „*dulce*“ (prijetno), temuč tudi kar je „*utile*“ (koristno). Korist šolskih knjižnic se torej ne dá dovelj ceniti; odprt je tu revežu kakor premožnemu vir duševne hrane, — vsaki je povabljen! Kar si mora drugod drago kupiti, dobí tu za stonj ali za sila nizko ceno.

Šolske knjižnice pa ne zadostujejo. Če človek odraste, mu je treba družih knjig. Kmet in rokodelc sta železen steber državi, zakaj bi tedaj, ločena od družih stanov, v nevednost obsojena bila? Kmet in rokodelc sta praktična človeka, v obče bistre prebri-

sane glave. Prepričaj jih o koristi te ali une stvari, daj jim sredstva za omiko v roko, in tvoj trud ne bo zastonj. Živo jim priporočaj knjigo ali časnik, ki je podučljiv in lahko umljiv, brali ga bojo, in v kratkem ti bojo hvaležni za-nj! Prazen je govor, da kmet nima časa za branje. Vsaj je nedelja za-nj prost dan, pa tudi v dolgih zimskih večerih ga opravila ne tlačijo. Lahko mu njegovi otroci berejo, ako sam ne zna. Kjer se ta navada enkrat vpelje, gotovo se več ne opusti. Le začetek — začetek je težak! Naglo ne gré pri kmetu nič. Vendar: „na poli poti je že, kdor le je začel!“

Poznam kmeta, ki že mnogo let „Novice“ marljivo prebira. Nekdaj so se mu sosede smejali, rekoč, da ima menda preveč penězov, ker jih za „cajtinge“ izmetava. Ali kako je dandanes? Njegove polja, njegovi travniki, vinogradi, sadovnjaki, so najlepši, njegovi hrami najsnažniši, njegova živina je najboljša v vsej vasi. In sosedom vsem je svetovavec! Potrošeni denarji mu donašajo zdaj stoterne obresti.

Nahajajo se sicer že tu pa tam farne in šolske knjižnice. Pa nikjer še svojemu namenu ne zadostujejo. Tu ni za prosto ljudstvo primernih knjig, tam nihče ljudem ne razjasni, kaki zakladi so v knjigah shranjeni. Pri marsikteri fari ne misli in ne mara nihče za to! Začeli naj bi duhovniki in učitelji! Nihče nima večega upljava na prosti narod, kakor oni. Mnogo društev za pobožne in blage namene je po farah, — bi li nemogoče bilo — ljudi zediniti, da bi na mesec nekatere krajcarje plačevali, in si knjig in časnikov napravili? Po tej poti bi peljali narod k blagru in izobraženosti! Kako lepa djavnost bi se odprla duhovniku pri farni, učitelju pri šolski knjižnici! — Lahko bi družniki tudi volili odbor, ki bi te važne zadeve na skrb vzel. — Zares, naloga, ki bi jo duhovniki in učitelji prevzeli, je imenitna, tedaj se zahteva dosti od njih. Potrebno in prvo povsod je navdušenje, potrebna je gibčnost, potreben je trud! Vsakemu bo najboljšje plačilo zavest, da je za domovino delal, se za narod trudil.

Prav dober načrt, po katerem naj bi te ljudske knjižnice osnovane bile, je predložil g. dr. Vošnjak o mariborski čitavnici. *) Siromakom bi se smele knjige velikodušno zastonj posojevati.

H koncu še enkrat rečem: Slovenci pomagajmo na noge svojim gimnazijalnim, realnim in ljudskim knjižnicam! Brez števila smo darov na oltar domovine že položili; bodimo tudi tukaj djanski podporniki! — Silna silna je potreba, velika je važnost! Gotovo, vse nam bode srečno šlo izpod rok, če začnemo „z združeno močjo!“

G. Višečki.

Tri dni v Zagrebu.

Spisal Dr. Ž.

(Konec.)

Zadnji večer v Zagrebu bil je mi jako vesel večer; doživel sem zabavo v zbirališču prijaznih mladih Slovencev in Hrvatov, kakoršna pri nas ni navadna. Naj jo opišem nekoliko.

Družbica je sedela okoli mize. Ni dolgo trajalo in volili so sebrani gospodje „per acclamationem“ iz svoje srede po stari hrvaški šegi stolnega ravnatelja ali predsednika, in enega podpredsednika ali fiskusa, čegar posel je, da pazi na red, to je, da vsak deležnik, kadar pride vrsta na-nj, svojo kupico do dna izprazni. Za stolnega predsednika bil je izvoljen mož, ki je res

vsemu zboru imponiral. Počasi vzdignivši se od svojega sedeža v lepo vbranem milem govoru obljubi po stari slovanski šegi natanko izpolnovati dolžnosti in pravice predsednikove, ter se za sprejeto čast spodobno zahvaljuje. Misli sem kak govor v mestnem ali deželnem zboru čuti, a ne v gostivni. Tako je bila seja pričeta in napitnice resne in šaljive vrstile so se zdaj neprenehoma; tudi mene je zadela vrsta, da sem moral na neko napitnico odgovoriti, pa skorej me je sram bilo, ker sem v svojem govoru Demostena posnemal, toda predno se je bil izuril še za govornika. Al temu se ni čuditi, kajti mi Slovenci smo premalo vajeni javnega govora, in to je krivo, da smo potem pri takih in družih priložnostih, ko je treba pred občinstvom se odrezati, v nekakih zadregah. Pri velikih zadregah in gostijah, kakor tudi pri bolj pohlevnih družbah, posebno kadar so sami možki sebrani, je navada, da stolni predsednik ali pa kdo drugi napije enemu gospodu izmed družbe in kaki lepi, nepričujoči devojki, tem raje, ako se zna, da oni gospod ni „brez srca“ za njo. Pravilo pa je v obče, da nikdo ne sme pred ziniti, dokler mu stolni ravnatelj ne dovoli besede, sicer zapade kazni, da mora polno kupico izprazniti. Za tem si mora še-le ustnice v vino močiti; ako to opusti, brzo mu od vseh strani ukaz doide: „pêri si jezik“ — to je, srkni nekoliko kapljic. Potem mora imenovani gospod vstati, in držeč v roci čašo se s slednjimi besedami zahvaliti: „lepe cifraste zahvalnosti od strane meni date pajdašice, tulikajše i od moje.“ Izgovorivši to, izpije vino v čaši do zadnjega kančeka ter prazni kozarec obrnjen na mizo postavi. In takih prilik, kupico narobe na mizo postaviti, je vrlo obilo, kajti kmali se pije na zdravje kakemu slavnemu možu, kmali na zdravje kakemu izmed družbe, in zopet živili vsi poštenjaki narodnjaci, — na kratko, zdravicam in napitnicam ni konca ne kraja. Ako se pa primeri, da so tudi gospé in gospice pričujoče, se temu redu samo še dodá, da nežni spól vselej, kadar vrsta na-nj pride, da bi čašo izpraznil, sme si namestnika izvoliti, kateri mora potem mesti gospé ali gospice kupico izprazniti. Kakor je pa ženski spól že rad poreden, se tudi včasih primeri, da se gospé in gospice po skrivnem spuntajo in zmirom le enega in istega za namestnika si volijo. Da takemu „ljublencu“ huda poje, razume se samo po sebi. Med napitnicami se večidel poje, posebno ako so pevci v družbi. Pri današnji družbi popevale so le slovenske pesmi, ker je bila večina Slovencev; vendar moram tu opomniti, da Hrvati tudi sicer radi slovenske pesmi prepevajo; posebno se odlikuje mladina hrvaška v znanji slovenskih pesmic. Vsaj jaz sem na svoje lastne ušesa slišal, ko je navdušeno pela Vilharjevo „Ne udajmo se“, Jenkovo „Strunam“ in Fleišmanovo „Tam za goro zvezda sveti“, pa ne da bi te pesmi pela iz same dvorljivosti do Slovencev; poje jih iz živega spoštovanja do slovenskih kompozicij, katerih krasni napevi res morajo ganiti srce vsakega omikanega človeka, ako ni gluh, in ako mu čutljeji niso že popolnoma otrpneli. — Prepevala je vesela naša družba v eno mer; zmirom pa so bile na vrsti nove napitnice in milejše pesmice; govorniki so vstajali in temeljito o narodnosti, domorodstvu in enacijah poštenih predmetih govorili. Prišli so tudi panduri, hrvaški narodni policaji — menda jih je veseli, v tihi noči se razlegajoči krik navlekel — vendar niso nikakor veselja družbi kalili, ampak pohlevno pri stranski mizi sedeli in radostni poslušali krasne napitnice in poetične govore, polne čistega gorečega domoljubja.

Mene pa je pozna noč opominjala odhoda, ker zjutra nikogar ne čaka svojeglavni hlapec na železnici. Natihome, da nisem vesele družbe motil, sem odlazil iz gostivne.

*) Glej letošnje „Novice“ list 26.